

NATUURFOCUS

Tijdschrift over natuurstudie en -beheer

JAARGANG 22 • N°4 • 2023 Maart | Juni | September | **December**

Retouradres: Natuurpunt • Coxiestraat 11 B-2800 Mechelen

bpost / PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Natuur en gezondheid – kansen en uitdagingen

De **mosflora** van Vlaanderen • **Oudbosplanten** en dynamiek van het bosareaal
Groene handhaving in Vlaanderen: **Natuurinspectie**

Groene handhaving in Vlaanderen

Deel 3: Natuurinspectie

Kaat Vanneste & Anneleen Wachters

Bijzondere veldwachter, boswachter of natuurinspecteur: Vlaanderen telt maar liefst drie types groene handhavers die zorgen dat de natuurregelgeving (in brede zin) in Vlaanderen wordt nageleefd. Hun bevoegdheden, taken en de gebieden waar ze kunnen optreden zijn vaak erg verschillend. Heel wat burgers zien dan ook door de bomen het bos niet meer als het op groene handhaving aankomt. Met een driedelige reeks loodsen we je door de wereld van bijzondere veldwachters, boswachters en natuurinspecteurs. In de vorige editie van NATUURFOCUS kon je alles lezen over boswachters. In dit derde en laatste deel belichten we natuurinspecteurs.

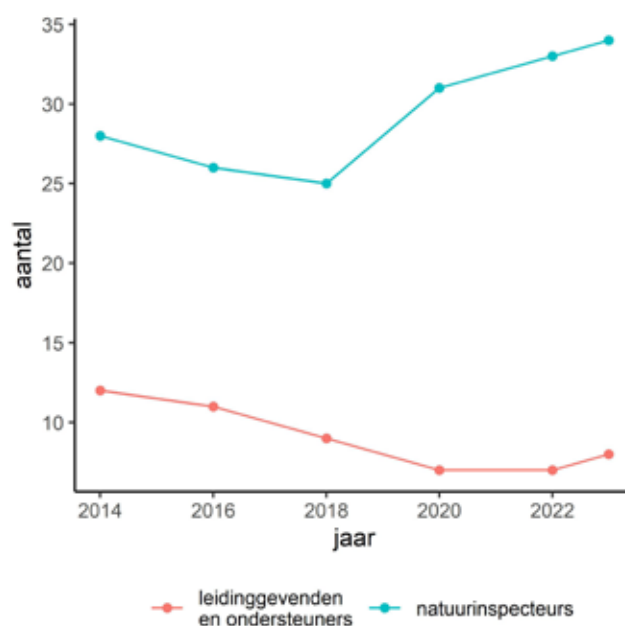
34 natuurinspecteurs in heel Vlaanderen

Net zoals de boswachters werken de natuurinspecteurs voor het Agentschap voor Natuur en Bos (Wachters & Vanneste 2023). Beide beroepen controleren of de milieubeheerregelgeving door iedereen gerespecteerd wordt. Dat is de regelgeving over bos, natuur, jacht, visserij en beschermde soorten. Maar in tegenstelling tot boswachters, die enkel handhaven in de gebieden van Natuur en Bos, zijn natuurinspecteurs bevoegd voor handhaving in het hele Vlaamse grondgebied. Is bij boswachters handhaving slechts een klein onderdeel van het takenpakket, dan is dat bij natuurinspecteurs 100%.

De dienst natuurinspectie werd opgericht in 2007, met handhaving als kerntaak. Dankzij het milieuhandhavingsdecreet in 2009 kregen natuurinspecteurs nieuwe handhavingsinstrumenten, zoals de bestuurlijke maatregel voor het opleggen van herstel en het stopzetten van overtredingen. De dienst natuurinspectie treedt op in heel Vlaanderen en is opgesplitst in drie regio's: West, Midden-Vlaanderen en Oost. Elke natuurinspecteur is verantwoordelijk voor een aantal gemeentes binnen zijn of haar regio. Er zijn momenteel 34 natuurinspecteurs aangesteld voor heel Vlaanderen. Koppelen we dat aantal concreet aan de oppervlakte van het Vlaamse Gewest, dan heeft elke natuurinspecteur een handhavingengebied van gemiddeld 412 km². Het aantal inspecteurs is na een eerdere afbouw opnieuw gestegen sinds 2014 (Figuur 1). De omkadering van de dienst daalde echter over de jaren heen.

Waarvoor is een natuurinspecteur bevoegd?

Natuurinspecteurs zijn gewestelijk toezichthouder. Dat betekent concreet dat ze ervoor moeten zorgen dat de milieubeheerregelgeving wordt nageleefd en dat milieuschendingen voorkomen, gestopt of hersteld worden. Naast toezichthouder zijn

Figuur 1. Evolutie in aantal personen werkzaam bij de dienst natuurinspectie tussen 2014 en 2023. Er wordt onderscheid gemaakt tussen inspecteurs en leidinggevenden en ondersteuners.

natuurinspecteurs ook officier van de gerechtelijke politie (OGP). Het gevolg van dat statuut is dat natuurinspecteurs op vraag van de procureur kunnen worden ingeschakeld in een opsporingsonderzoek. Dergelijk onderzoek wordt opgestart door het openbaar ministerie (parket), nadat het op de hoogte werd gebracht van een misdrijf door een klacht of op grond van een proces-verbaal. Opsporing is enkel mogelijk bij milieumisdrijven (zie **Box 1**), maar niet bij milieu-inbreuken. Voorbeelden van milieu-inbreuken zijn het niet respecteren van de toegankelijkheidsregels, je hond niet aan de leiband houden, dood hout verwijderen in een

bos ... Voorbeelden van misdrijven zijn ontbossen, vernietigen van beschermde natuur en doden of vangen van beschermde soorten.

De drie regio's voor natuurinspectie (West, Midden-Vlaanderen, Oost) worden geleid door een teamverantwoordelijke. Die teamverantwoordelijken hebben naast het statuut van OGP ook het statuut van hulpofficier van de procureur des Konings. Dat statuut laat hen toe om bij ontdekkingen op heterdaad een huiszoeking uit te voeren zonder dat daarvoor toestemming van de bewoner nodig is. Ook natuurinspecteurs met voldoende ervaring kunnen dat statuut verwerven, mits ze een cursus volgen. Natuurinspecteur Steven vindt dat alvast een positieve evolutie: 'Vroeger moesten we voor een dergelijke huiszoeking altijd een beroep doen op politie of teamverantwoordelijken en moesten we vaak uren ter plaatse wachten met de verdachte. Dat waren lange uren.'

De bevoegdheden van natuurinspecteurs reiken ver en zijn vooral bedoeld om doeltreffend te kunnen ingrijpen op het terrein. Daarom mogen de inspecteurs onder meer deze handelingen uitvoeren:

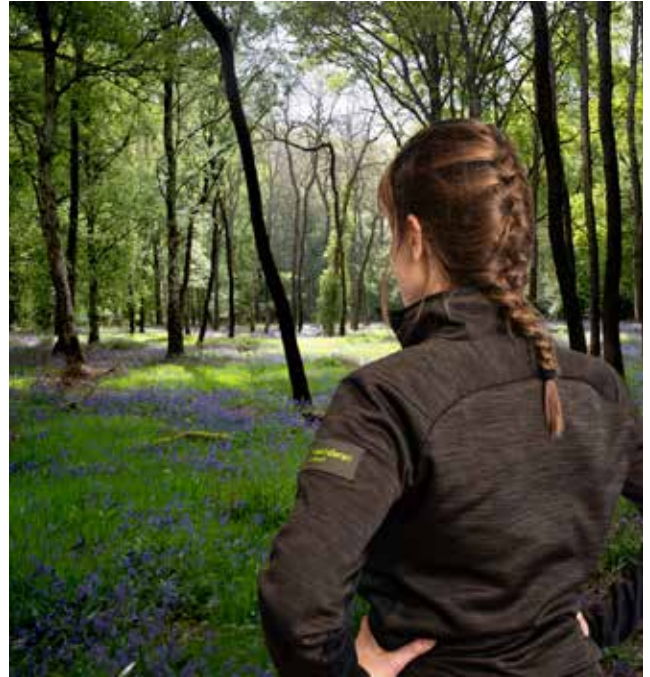
- Identificatie en ondervraging van een persoon
- Controle van transportmiddelen
- Controle van een vergunning
- Toegang tot elke plaats (voor bewoonde lokalen enkel na toestemming van de bewoners of met een huiszoekingsbevel of een machtiging van de politierechter)
- Inzage en kopie van zakelijke gegevens
- Onderzoek van zaken
- Inbeslagname van voorwerpen
- Gebruik van audiovisuele middelen
- Bijstand van de politie
- Ondersteuning door deskundigen

Vaststellen van schendingen

Hoe gaan natuurinspecteurs te werk? Hoe weten ze waar de milieubeheerregelgeving precies met de voeten getreden wordt? Het vaststellen van schendingen gebeurt op drie verschillende manieren.

De eerste manier is tijdens een toezichtronde. Natuurinspecteurs zijn toezichthouders. Natuurinspecteur Steven: 'Een groot deel van onze job bestaat uit prospectie en voorbereiding. Het gaat dus vaak om bureauwerk, maar zichtbaarheid op het terrein is ook essentieel. Gewoon toezicht houden gebeurt vooral tijdens onze weekenddiensten.'

Daarnaast krijgen natuurinspecteurs telefonische of schriftelijke tips en meldingen van milieu-inbreuken of -misdrijven. Deze tips worden verder onderzocht en alle meldingen van mogelijke milieuovertredingen worden geregistreerd in de handhavingsdatabank. Elke melding wordt aandachtig bekeken, maar de prioriteit ligt bij overtredingen die op basis van een risicoanalyse het meeste schade aanrichten aan onze natuur. Dat zijn onder meer misdrijven die gebeuren in gebieden met een hoge beschermingsgraad (zoals Europees beschermde Natura

Er zijn 34 natuurinspecteurs verspreid over heel Vlaanderen. Ze houden toezicht in bossen, zoals het Kravaalbos (foto), maar ook in meer open natuurgebieden, zoals heide, graslanden en duinen.

2000-gebieden of het VEN, het Vlaams Ecologisch Netwerk), illegale ontbossingen, vogelvangst en niet-selectief gebruik van vangstmiddelen en vergif.

Ongeveer een kwart van alle meldingen leidt tot de vaststelling van een overtreding. Vervolgens kan een natuurinspecteur een aanmaning of een proces-verbaal opstellen of een verslag van vaststelling schrijven. Overtredingen kunnen leiden tot bestuurlijke of strafrechtelijke boetes. Niet elke potentiële milieuovertreding die bij natuurinspectie gemeld wordt, is ook effectief een overtreding. Worden er bijvoorbeeld ergens bomen gekapt, dan is het niet altijd meteen duidelijk of de persoon in kwestie daar een vergunning voor heeft of niet. Natuurinspectie kan die informatie achterhalen en zo vaststellen of het gaat om een overtreding. Bij klachten waarvoor het Agentschap voor Natuur en Bos niet bevoegd is, verwijst de natuurinspectie door naar de correcte instantie. Zo worden meldingen over lozingen doorgegeven aan de Vlaamse Milieu Maatschappij, overtredingen in verband met ruimtelijke ordening aan het Departement Omgeving.

Daarnaast zijn sommige meldingen te algemeen of te vaag om onmiddellijk tot actie over te gaan, maar die informatie kan, in combinatie met andere meldingen, mogelijk wel waardevol zijn in de toekomst. Lopen er bijvoorbeeld meerdere meldingen binnen die aangeven dat er op een bepaalde plaats wordt gevist zonder visverlof, dan kunnen natuurinspecteurs daar vaker en gericht gaan controleren. Belangrijk om te onthouden is dat de natuurinspectie geen interventiedienst is die meteen uitrukt zodra een melding binnenkomt. Alle tips worden grondig bekeken en op basis van die analyse wordt een beslissing genomen. Bij ontdekkingen op heterdaad, bijvoorbeeld bij stroperij of ontbossingen, is het soms wel noodzakelijk om meteen uit te rukken.

Box 1: Milieu-inbreuk of milieumisdrijf?

Milieu-inbreuken zijn schendingen van de natuurregels die geen of weinig schade berokkenen aan mens of milieu. Een natuurinspecteur stelt de inbreuk vast in een verslag van vaststelling. Alle milieu-inbreuken staan opgesomd in een limitatieve lijst en werden uit het strafrecht gehaald (i.e. gedepenaliseerd). Alle andere milieuschendingen, zoals ernstige vormen van milieucriminaliteit, zijn milieumisdrijven. Denk daarbij bijvoorbeeld aan ontbossen, vernietigen van beschermde natuur en het doden of vangen van beschermde soorten. Voor dergelijke schendingen wordt een proces-verbaal opgemaakt.

Milieu-inbreuken en milieumisdrijven worden op verschillende manieren behandeld. Bij een milieu-inbreuk is de afdeling Handhaving van het Departement Omgeving bevoegd voor de afhandeling. Zij leggen een bestuurlijke sanctie op voor de inbreuk. Maar bij een milieumisdrijf gaat het dossier

naar het parket. Daar wordt het gerechtelijk afgehandeld of doorgestuurd naar de afdeling Handhaving voor een bestuurlijke sanctie. Bij de vaststelling van een overtreding kunnen ook herstelmaatregelen opgelegd worden, zoals bijvoorbeeld de verplichting tot heraanplanting wanneer illegaal bomen werden gerooid.

In bepaalde situaties, bijvoorbeeld wanneer het gaat om een eerste overtreding en de schending niet bijzonder ernstig is, kan de natuurinspecteur ook beslissen om eerst over te gaan tot een aanmaning. Met een aanmaning wordt de overtreder erop gewezen dat die in overtreding is. Wordt het opgelegde herstel niet uitgevoerd of volgt er een bijkomende overtreding, dan wordt een verslag van vaststelling of een proces-verbaal opgemaakt.

Vaststelling door natuurinspecteur			
Aard van de vaststelling	Milieu-inbreuk (verslag van vaststelling)	Milieumisdrijf (proces-verbaal)	
Bevoegde instantie	Afdeling Handhaving (Vlaamse overheid)	Parket (Procureur des Konings)	
Procedure	Bestuurlijke handhaving	Bestuurlijke handhaving	Strafrechtelijke handhaving
Vervolg		Afdeling Handhaving (Vlaamse overheid)	Drie mogelijkheden: > Minnelijke schikking > Dagvaarding voor de Strafrechtbank > Seponeren
Resultaat	Bestuurlijke geldboete (max. 400.000 euro)	Bestuurlijke geldboete (max. 2 miljoen euro)	Strafrechtelijke geldboete (min. 800 euro; max. 2 miljoen euro)

Behalve het houden van toezicht en het ontvangen van meldingen is er nog een derde manier waarop schendingen worden vastgesteld. Natuurinspecteurs houden ook regelmatig georganiseerde controles. Ze kunnen bijvoorbeeld samen met de boswachters een actie organiseren om sluikestorten tegen te gaan of om ervoor te zorgen dat honden aan de leiband worden gehouden.

Inschattingsvermogen

Of een overtreding nu wordt vastgesteld bij toezicht, na een melding of tijdens een georganiseerde controle, belangrijk is telkens de volgende stap: hoe de natuurinspecteur met die informatie omgaat.

Natuurinspecteur S.: 'Wij behandelen vooral meldingen die we ontvangen van burgers, politie, lokale overheden, natuurverenigingen en de afdeling AVES (Adviezen, Vergunningen, Erkenningen en Subsidies) van het Agentschap voor Natuur en Bos. Bij een vaststelling van een misdrijf of een inbreuk zijn er verschillende manieren waarop we kunnen optreden. Een aanmaning tot herstel leidt niet tot een boete, maar een proces-verbaal met bijbehorende bestuurlijke maatregel waarin we een herstel opleggen, is uiteraard veel ingrijpender. Wanneer een proces-verbaal niet wordt geseponeerd door het parket hangt er steeds een bestuurlijke of een strafrechtelijke boete aan vast voor de overtreder. Daarom is het belangrijk dat de ernst van de inbreuk of van het misdrijf door de natuurinspecteur goed wordt ingeschat.'

Natuurinspecteur J. vult aan: 'We zijn zowel overdag als 's nachts op pad om mogelijke overtreders te vatten. Situaties en intenties van mensen inschatten is in onze job heel belangrijk. Alles heeft uiteraard te maken met de ernst van het misdrijf. Je kunt de daders van een nachtelijke georganiseerde stroperij niet over dezelfde kam scheren als iemand die één boom kapt zonder machtiging.'

Natuurinspecteur Danny: 'In mijn handhavingsgebied in West-Vlaanderen zijn de graslanden een aandachtspunt, zowel in agrarisch gebied als in de speciale beschermingszones. Ook de polderwaters in mijn gebied brengen een heel specifiek probleem met zich mee: de palingstroperij. De Paling is een Europees bedreigde soort, dus ik beschouw het als een prioriteit om daarop te handhaven. Ik merk echter dat het aantal overtredingen hierbij de laatste jaren afneemt. Dat komt omdat het stropen van Paling minder lucratief is dan vroeger. Het risico dat je loopt om netten te plaatsen en betrapt te worden weegt dikwijls niet op tegen wat de vangst maar opbrengt.'

Het uitoefenen van toezicht, opvolgen van meldingen, organiseren van gecontroleerde acties, opmaken van pv's: het takenpakket van een natuurinspecteur is veelomvattend. Bovendien is een werkdag vaak onvoorspelbaar, waardoor natuurinspecteurs veel flexibiliteit aan de dag moeten leggen.

Illegale vogelvangst en vogelpootringfraude opsporen is een van de misdrijven waar de natuurinspectie vaak mee te maken krijgt.

Voor natuurinspecteur S. valt de werkdag van een natuurinspecteur niet te standaardiseren: 'Moeten we veel processen-verbaal of aanmaningen schrijven, dan zitten we bijna de hele dag achter onze laptop. Hebben we een melding ontvangen, dan gaan we na op de luchtfoto's waar de locatie van de melding ligt, wat er is gebeurd en hoe de locatie er voordien uitzag. Zo krijgen we bijvoorbeeld meldingen van houtkanten die heel drastisch gesnoeid zijn. Het zou kunnen dat de gesnoeide bomen daarvoor niet meer uitschieten en afsterven. Als zoiets wordt gemeld, ga ik de situatie op het terrein bekijken. Wanneer effectief blijkt dat de bomen niet meer uitschieten, moeten ze worden vervangen door nieuwe aanplanten.'

Samenwerking met interne en externe partners

Natuurinspecteurs hebben bijna dagelijks contact met burgers, maar komen ook met andere interne en externe partners in aanraking. Ze zitten niet in een ivoren toren, maar beschouwen hun job daarentegen als een heel 'menselijke' job. Natuurinspecteur Steven: 'Behalve met onze eigen diensten en collega's, zoals AVES en de boswachters, werken we ook samen met de parketten, de federale politie, de douane (bijvoorbeeld wanneer het gaat om illegale vogelhandel) en met de inspecteurs bevoegd voor ruimtelijke ordening. Ook de afdeling dierenwelzijn en het Federaal Agentschap voor de Voedselveiligheid beschouwen we als vaste partners.'

Natuurinspecteur S.: 'Ik werk heel vaak samen met onze dienst AVES in dossiers waarbij kapmachtigingen werden verleend, maar waarbij de voorwaarden van die machtiging niet werden gerespecteerd. Bij het verlenen van een kapmachtiging gaat AVES achteraf altijd ter plaatse controleren. Werden de voorwaarden van de kapmachtiging niet gerespecteerd, dan wordt het dossier overgemaakt aan natuurinspectie en treden wij op. Ook wanneer ik vragen heb over natuurbeheerplannen kan ik steeds terecht bij de advies- en dossierbehandelaar van AVES die in deze materie de expert is.'

Jos Rutten, adjunct-administrateur-generaal bij Natuur en Bos: 'Er wordt vaak gedacht dat er een goede samenwerking is tussen natuurinspecteurs en bijzondere veldwachters. In de praktijk blijkt dat niet altijd het geval. Het imago van de bijzondere veldwachters, vooral van de bijzondere veldwachters aangesteld in functie van wildbeheer, is niet altijd even goed. Dat is aangehaald in handhavingsrapporten van het Agentschap voor Natuur en Bos, op hoorzittingen in de Commissie Leefmilieu en in antwoorden van minister Demir op parlementaire vragen. De oorzaak van problemen met bijzondere veldwachters ligt voor een deel in hun dubbele functie van zowel faunabeheerder als jachtopzichter en handhaver.'

In die zin steunt Jos Rutten het standpunt van minister Demir. 'Ik ben van mening dat we moeten nadenken of het niet aangegeven is om de twee rollen van de bijzondere veldwachter, handhaver én faunabeheerder, te scheiden. Nu is die dubbele rol problematisch, ofwel omdat sommige bijzondere veldwachters in het verleden al betrapt zijn op overtredingen van de jacht- en soortenbeschermingsregelgeving die ze geacht worden te controleren, ofwel omdat ze niet optreden tegen

Natuurinspecteurs dragen hetzelfde bruin/beige uniform als de boswachters, maar dan met een ander wapenschildje op de mouw, waarop hun functie van natuurinspecteur en het logo van de Vlaamse overheid vermeld worden.

overtredingen van hun jachtheer. Bij die ontduubeling kan het opportuun zijn om de faunabeheertaken onder te brengen bij een andere onafhankelijke Vlaamse functie. Daarbij kun je dat deel van het huidige takenpakket van de bijzondere veldwachter opwaarderen. Ook daar zijn er immers noden voor specifieke beheertaken, bijvoorbeeld wat het beheer van Everzwijnen betreft. De scheiding van die twee rollen is een goede zaak en een noodzakelijke voorwaarde voor een structurele doelmatige samenwerking.'

Goed uitgerust op pad

Natuurinspecteurs beschikken over een eigen dienstwagen, die heel wat werk materiaal bevat dat inspecteurs nodig kunnen hebben bij de uitoefening van hun job, zoals een schopje, een tang, mes, laarzen, afspanlinten ... Natuurinspecteurs hebben ook een warmtebeeldkijker om 's nachts mensen op te sporen en beschikken over afvangnetten en transportkooien om gefraudeerde vogels te vangen en mee te nemen, wat regelmatig gebeurt. Daarnaast kunnen natuurinspecteurs ook gebruikmaken van materiaal voor snelle en efficiënte interventies, zoals aanhangwagens, boten, loodsden, brandkasten ...

Voor natuurinspecteur S. is ook de smartphone onmisbaar: 'Bij visserijcontroles komen wij steeds vaker in contact met personen die geen Nederlands spreken. Daardoor is een vlotte communicatie of het overbrengen van onze boodschap niet altijd even evident, maar het leidt soms wel tot grappige toestanden. De vertaalfuncties op onze smartphone hebben ons al meerdere

keren een dienst bewezen. En als dat niet lukt, zijn er nog altijd de handgebaren.'

Natuurinspecteurs dragen hetzelfde bruin-beige uniform als de boswachters, maar dan met een ander wapenschildje op de mouw, waarop hun functie van natuurinspecteur en het logo van de Vlaamse overheid vermeld worden. Sommige natuurinspecteurs dragen een hoed. Bij hun uniform hoort een wapengordel met onder andere een pistool, wapenstok en pepperspray. Ze hebben ook een kogelwerende vest. Zo kunnen ze op een veilige manier handhaven wanneer een doelgroep gewapend is. Natuurinspecteur Steven: 'In de veertien jaar dat ik al natuurinspecteur ben, heb ik mijn wapen, pepperspray en handboeien nog nooit moeten gebruiken. Vooral mijn zaklamp en mijn zakmes heb ik het meeste nodig.'

Natuurinspecteurs dragen een wapen omdat personen die door hen gecontroleerd of geïnspecteerd worden vaak zelf ook wapens dragen. Dat is bijvoorbeeld het geval bij stroperij. Dat zou kunnen leiden tot levensbedreigende situaties.

Natuurinspecteur Danny: 'Vroeger waren we iets minder herkenbaar en hadden we bijvoorbeeld geen zichtbaar 'functiewapenschild'. Dat kon soms in ons voordeel spelen, zoals die keer toen we controleerden op illegale vogelvangst. Een man had ons niet herkend als natuurinspecteurs en dacht dat we jagers waren. Hij installeerde doodleuk een mistnet in zijn tuin toen we daar passeerden.'

Natuurinspectie in actie: het afvangen van illegaal uitgezette wilde eenden.

Jachthandhaving het jaar rond

Ook jachthandhaving is een deel van het takenpakket van natuurinspecteurs. Daarbij gaan ze na of jagers zich houden aan de regelgeving. De jachthandhaving is elk seizoen anders. Tijdens het voorjaar houden jagers predatoren zoals Zwarte kraaien en Eksters onder controle met perfect legale methodes zoals trechtere vallen en Larsenkooien. Maar wanneer er wordt overgestapt naar illegale middelen, zoals het gebruiken van gifreien, klemmen of stroppen, dan grijpen natuurinspecteurs in omdat er ook menselijke slachtoffers kunnen vallen. In de maanden mei en juni lopen er jonge Vossen rond en dan durft men 's nachts weleens illegaal op Vossen schieten. Juli en augustus zijn dan weer populaire maanden voor het illegaal uitzetten van Wilde eenden. In september opent de jacht op Patrijzen. Als er illegaal Patrijzen worden uitgezet, dan gebeurt dat meestal in de nacht voorafgaand aan de jacht. Dat scenario is ook van toepassing op Fazanten, maar pas vanaf midden oktober.

Natuurinspecteurs beschikken onder andere over vogelkooien om gefraudeerde vogels te vangen en mee te nemen.

Het belangrijkste jachtseizoen loopt van half september tot 31 december. In die periode controleert natuurinspectie op jachtverloven, of er geschoten wordt op dieren waarvoor de jacht nog niet geopend is en op beschermde soorten zoals de Houtsnip. Op het naleven van de jachtregelgeving wordt dus het jaar rond gehandhaafd, maar jachtexpert-natuurinspecteur Danny weet als geen ander dat jachthandhaving niet altijd eenvoudig is: 'Als er illegale tuigen zoals klemmen en stroppen gevonden worden in een gebied, dan is het heel dikwijls een huzarenwerkje om op te sporen wie die daar geplaatst heeft.'

Natuurinspecteurs merken trouwens op dat er een toename is van meldingen na media-aandacht voor een bepaald jachtthema. Dat geldt bijvoorbeeld wanneer de media berichten over het illegaal uitzetten van Fazanten of over vergiftigde roofvogels. Het aantal meldingen daaromtrent gaat dan opvallend naar omhoog. Dankzij de media-aandacht voor dergelijke thema's kijken burgers blijkbaar iets alerter naar wat er in hun eigen omgeving gebeurt.

Illegale vogelvangst opsporen

Vogelvangst is een misdrijf waar natuurinspectie vaak mee te maken krijgt. Het gaat daarbij om kleine hobbyvangers, maar ook om grote georganiseerde netwerken. Natuurinspecteur Steven komt regelmatig in aanraking met vogelvangers: 'We proberen particuliere vogelvangers te betrappen na een tip of onderzoekswerk. We doen ook controles op vogelbeurzen, waarna soms huiszoeken volgen. De vogelhouderij is misschien niet zo bekend bij het grote publiek, maar floreert wel degelijk in België. Mensen komen vanuit het buitenland naar hier om vogels te kopen en kwekers kunnen veel geld verdienen met illegale

vogelvangst. Vooral als ze nieuw bloed nodig hebben, durven vogelvangsters weleens vogels in het wild te vangen.'

Daarnaast bestaat er zoiets als vogelpootringfraude. Natuurinspecteur Steven: 'In principe mag je vogels houden als je die zelf gekweekt hebt. Je moet dat kunnen bewijzen met een pootring die de vogels omkrijgen wanneer ze net uit het ei komen. Als je een vogel vangt in het wild, dan kun je die geen ring meer aandoen en wordt er met die ring gefraudeerd. Dat kon je vroeger duidelijk zien, maar nu bestellen vogelvangsters namaakringen in het buitenland. Die zijn moeilijker te onderscheiden van de echte ringen.'

De georganiseerde vogelhandel is echt researchwerk en gebeurt meestal in samenwerking met de federale politie. Ook daar heeft natuurinspecteur Steven ervaring mee: 'België heeft een goede naam als het gaat om het kweken van vogels. Daarom smokkelen georganiseerde bendes vogels vanuit Afrika en Azië naar hier. Die vogels worden witgewassen en krijgen een valse ring. Soms krijgen we een telefoontje van de douane dat er een verdachte vracht vogels op Zaventem staat. Die vracht moeten wij dan controleren. Het gaat echt om tienduizenden vogels per jaar, maar de helft van die vogels overleeft het transport of de kooien helaas niet.'

Strafmaat met vermogensvoordeel

Natuurinspecteur K. heeft zich onder andere verdiept in het vermogensvoordeel bij natuurmisdriften. Het vermogensvoordeel is het voordeel in vermogen dat je haalt uit het feit dat je als overtreder een misdrijf pleegt. Natuurinspecteur K.: 'Wij berekenen als inspectiedienst wat het precieze vermogensvoordeel is. Dat voordeel kan opgenomen worden in het pv, zodat de rechtbank de strafbepaling mee kan laten hangen van wat de dader verschuldigd is aan de gemeenschap. Bij illegale ontbossing kunnen er bijvoorbeeld verschillende vermogensvoordelen zijn. Heeft de dader geen boscompensatie moeten betalen, dan nemen we dat standaard op in het pv. Wanneer de dader de grond na de ontbossing als landbouwgrond gebruikt (als die

Bij het gebruik van illegale middelen zoals gifereien, klemmen (zoals deze conibearklemmen) of stroppen, grijpen natuurinspecteurs in omdat er ook menselijke slachtoffers kunnen vallen.

daarvoor bestemd is), kan winst gehaald worden uit de verkoop van landbouwgewassen. Bovendien kan in een aantal situaties de waarde van de grond stijgen, wat een financieel voordeel oplevert bij verkoop. Tot slot kan het hout van gekapte bomen verkocht worden, wat ook weer geld oplevert. Het is de rechtbank die uiteindelijk beslist of dit vermogensvoordeel wordt meegenomen in de strafmaat.'

Ook het vermogensvoordeel bij illegale vogelvangst wordt berekend. Natuurinspecteur K.: 'We nemen de actuele prijzen van vogels zoveel mogelijk mee op in het pv. Die prijzen worden in de rechtspraak snel aanvaard, merken we. Het gaat daarbij vaak om georganiseerde misdaad, met winstbedragen die kunnen oplopen tot 1 miljoen euro. Die misdadigers zullen we niet op andere gedachten brengen door enkel en alleen een standaardboete te geven. Uiteraard kan men ook de goederen in beslag nemen.'

Focus op herstelbeleid

Ook het herstelbeleid is een belangrijke pijler bij natuurinspectie. Daarom wordt in regel herstel opgelegd bij begane misdrijven. Overtreders moeten dan het directe natuurverlies compenseren door de schade te herstellen. Daarbij gaat het niet alleen om bomen en beschermde vegetaties, maar ook om kleine landschapselementen, zoals houtkanten die weer aangeplant moeten worden of gescheurde graslanden waarbij opnieuw een aangepast grasmengsel ingezaaid moet worden. Soms gebeurt het herstel ook spontaan. Bij jachtmisdriften en vogelvangst is geen herstel meer mogelijk en daarom is bij dergelijke misdrijven het straffende luik belangrijker.

Natuurinspecteur K.: 'Illegale ontbossingen worden vastgesteld door natuurinspectie en worden als proces-verbaal overgemaakt aan het parket. De dienst natuurinspectie doet geen uitspraak over de strafmaat, maar zet wel in op herstel door de dader bijvoorbeeld te dwingen om nieuwe inheemse loofbomen aan te planten. Voert een dader echter de opgelegde maatregelen niet uit, dan is dat eveneens strafbaar. In dat geval kan natuurinspectie opnieuw een maatregel opleggen, maar dit keer met een dwangsom.'

Natuurinspecteur K.: 'Het is interessant om te weten waarom mensen de wet overtreden. Een eerste reden is omdat sommigen niet beseffen dat iets verboden is. Tien jaar geleden was dat nog vaak het geval bij ontbossingen, maar nu weten de meeste burgers wel dat dat niet zomaar mag. Dat graslanden beschermd kunnen zijn, weten veel burgers echter nog niet. Er is dus nog werk aan de winkel wat betreft communicatie en sensibilisering. Maar er zijn ook andere redenen waarom mensen de wet overtreden: ze verdienen geld door de wet aan hun laars te lappen (bv. vogelvangst) of ze rekenen op de kleine pakkans.'

Planmatig en programmatisch handhaven: natuurinspectie als voorloper

Voor de inwerkingtreding van het Milieuhandhavingsdecreet in 2009 hanteerde natuurinspectie een meer repressieve aanpak, waarbij er voornamelijk geverbaliseerd werd. Daarna evolueerde

Box 2: Resultaten van het herstelbeleid van 2019-2022

- 160 ha bos hersteld
- 84.000 meter kleine landschapselementen (KLE) hersteld
- 118 ha beschermde vegetatie hersteld
- 210 ha historisch permanent grasland hersteld

de dienst naar een meer preventieve aanpak, met herstelbeleid als speerpunt. Dat was een bewuste keuze die werd opgenomen in de meerjarenvisie van Natuur en Bos in 2014 ('Naar een handhavings-(preventie!)strategie ANB'). Het motto van die meerjarenvisie was dat schade en herstel de uitgangspunten zijn, en niet de bestraffing.

In 2015 werd die methodiek, bekend onder de noemer programmatisch handhaven, geïntegreerd in de werking van natuurinspectie). Natuur en Bos was hiermee een pionier binnen de Vlaamse overheid en werd geregeld bestempeld als 'de beste leerling van de klas'.

Een belangrijk uitgangspunt van het meerjarenplan is het opstellen van een risicoanalyse waarbij prioriteiten worden benoemd. Dat betekent dat wordt ingeschat welke overtredingen het grootste negatieve effect hebben op natuurwaarden en in welke mate de verschillende doelgroepen de regelgeving zullen naleven die op hen betrekking heeft. Die risicoanalyse is zeer grondig gebeurd en de resultaten zijn anno 2023 nog altijd relevant en bruikbaar. Bij een aantal doelgroepen is vastgesteld dat ze regelmatig overtredingen begaan en dat die grote schade toebrengen aan de natuur. Daarom zijn die overtredingen en die doelgroepen geselecteerd als prioriteit.

De dienst natuurinspectie wil dus niet alleen met het vingertje zwaaien wanneer er fouten gebeuren, maar wil er via programmatische handhaving voor zorgen dat burgers beter op de hoogte zijn van de wetgeving, zodat er geen overtredingen meer gebeuren. Natuurinspecteurs horen immers regelmatig van overtreders dat ze niet wisten dat ze een overtreding begingen. Natuurinspecteur Steven: 'Ik probeer zoveel mogelijk te sensibiliseren en te informeren, want er is nog veel onwetendheid, zeker bij particulieren. Mensen zien een verbod stuk bouwgrond bijvoorbeeld niet als een bos, omdat het perceel ingekleurd is met een andere bestemming. Maar eigenlijk is het de feitelijke toestand die telt. Ik merk dus dat mensen doorgaans het Bosdecreet en de reikwijdte ervan niet kennen.'

Mathieu Olbrechts is coördinator bij natuurinspectie. Hij helpt bij de algemene werking en ondersteuning van de dienst. Het leeuwendeel van zijn werk besteedt hij echter aan het verder uitvoeren en actualiseren van de programmatische handhaving: 'Uit de doelgroepanalyse blijkt dat onze prioriteiten liggen bij de actoren die de meeste oppervlakte gebruiken. Dat zijn in eerste instantie landbouwers en lokale overheden. Een visser die buiten zijn of haar visverlof vist, heeft bijvoorbeeld een kleinere negatieve impact op de natuur dan iemand die ontbost over een grote oppervlakte.'

De nadruk van het handhavingsprogramma ligt vooral op het verhogen van de nalevingsgraad en dus op informeren en communiceren. Mathieu Olbrechts: 'Dat kan op verschillende manieren: natuurinspecteurs kunnen folders meegeven, we kunnen lesgeven aan landbouwscholen of we kunnen ook samenwerken met sectororganisaties.' Natuurinspecteur S. kan zich alvast goed vinden in die aanpak: 'Vaak merk ik dat er bij burgers en lokale overheden bijzonder weinig kennis aanwezig is over de natuurwetgeving. Die onwetendheid wegwerken zou al kunnen leiden tot een stevige daling van het aantal

Met warmtebeeldkijkers kunnen natuurinspecteurs 's nachts mensen opsporen.

Box 3: Liefde voor natuur

Net als bij de boswachters van het Agentschap voor Natuur en Bos ligt ook bij de natuurinspecteurs vaak de liefde voor natuur aan de basis van hun keuze om natuurinspecteur te worden. Natuurinspecteur J.: ‘Van zeer jonge leeftijd ben ik gepassioneerd door de natuur en het buitenleven. Gedreven door mijn passie slaagde ik op mijn 23ste voor het jachtexamen en sindsdien ben ik actief lid van een WBE (wildbeheereenheid). We werken nauw samen met Natuurpunt, waardoor ik veel kennis opdeed over biotoop- en faunabeheer. Omdat een evenwichtige samenhang tussen mens en natuur voor mij belangrijk is, raakte ik gemotiveerd voor een job bij natuurinspectie. Ik slaagde in 2019 voor de basis cursus natuurmanagement bij Inverde en maakte daarna de vervolgopleiding voor natuurinspecteur af.’

Natuurinspecteur S. was oorspronkelijk van plan om de specialisatie boswachter te volgen, maar besloot om zich te verdiepen in de natuurwetgeving in Vlaanderen: ‘Ik startte aanvankelijk met de opleiding natuurmanagement om meer te weten te komen over hoe natuur kan worden beheerd en wou dat toepassen in de privésfeer. Pas tijdens de opleiding hoorde ik voor het eerst over de functie van natuurinspecteur. Dankzij de passie van de lesgeefster wetgeving groeide mijn

interesse voor een job bij de dienst natuurinspectie. Ik had me in het verleden al vaak geërgerd aan het verdwijnen van houtkanten, graslanden en bossen of aan andere inbreuken op de natuurwetgeving. Als natuurinspecteur kun je daar toch wel iets aan veranderen: een wetgeving houdt pas stand als er correct wordt gehandhaafd. Ik haal vooral voldoening uit het herstel dat wij kunnen opleggen.’

Een latexallergie lag, raar maar waar, aan de basis van de carrièreswitch van natuurinspecteur Danny: ‘Na meer dan tien jaar te hebben gewerkt als urgentieverpleegkundige op de spoedafdeling ben ik daarmee moeten stoppen wegens een latexallergie. Als natuur- en buitenmens schoolde ik me om en verdiepte ik me in bosbouw. Ik was eerst boswachter, maar heb daarna de keuze gemaakt om me volledig toe te leggen op handhaving.’

Ook natuurinspecteur Steven wilde aanvankelijk boswachter worden: ‘Na mijn examen werd het profiel echter net opgesplitst in drie verschillende functies: boswachter, beleidsadviseur en natuurinspecteur. Toen ik moest kiezen, zag ik mezelf vooral als natuurinspecteur. Dat is een veelzijdige job met veel avontuur.’

overtredingen. Daarom verduidelijk ik de wetgeving zoveel mogelijk tijdens het uitoefenen van mijn functie door in een ongedwongen sfeer een gesprek aan te gaan met de betrokkenen of door hen te verwijzen naar informatie op de website van Natuur en Bos, Ecopedia, INBO of de EMIS Navigator (webref 1). Op die laatste site vind je alle wetgeving rond milieu, natuur, ruimtelijke ordening en energie in Vlaanderen.’

De tweede stap in het handhavingsprogramma is toezicht houden. Indien nodig worden mensen die de regels overtreden gewaarschuwd of krijgen ze een aanmaning. Ook daarbij is informeren belangrijk. Natuurinspecteur Steven: ‘Een aanmaning werkt vooral goed als je die combineert met informatie. Je moet echt zoveel mogelijk met burgers praten om zaken te duiden en hen zo te overtuigen. Zo creëer je ook een netwerk.’

De programmatische handhaving wordt Europees gesteund in het LIFE-Belgium for Biodiversity-project (B4B). Dat project bevat een pakket aan Europese subsidies om in België aan natuurbescherming, -beheer en -behoud te doen. Het project omvat ook ‘compliance promotion’ waarbij mensen worden gesensibiliseerd om zich aan de regels te houden.

Hoe word je natuurinspecteur?

De weg naar een job als natuurinspecteur binnen de Vlaamse overheid volgt een gelijkaardig pad als dat van een boswachter: je moet slagen voor het examen van de opleiding Natuurmanagement-basis. Die opleiding volg je bij Inverde, het opleidings- en expertisecentrum van Natuur en Bos. Het examen test zeer grondig de basiskennis van natuur. Wie slaagt

voor het examen na het eerste jaar ontvangt het getuigschrift ‘Natuurmanagement (basis)’. Dat getuigschrift geeft toegang tot het specialisatiejaar, het tweede jaar van de opleiding Natuurmanagement. In dat jaar kiest een cursist een van de drie verdiepingmodules of specialisaties: boswachter, natuurinspecteur of advies & beleid van de groene ruimte (Wachters & Vanneste 2023). Een jaar lang leert een cursist alles wat hij of zij moet weten om in een van de drie functies aan de slag te kunnen. Slaagt een cursist aan het einde van het tweede opleidingsjaar voor het examen gekoppeld aan de gekozen specialisatie, dan ontvangt die een getuigschrift ‘Natuurmanagement’, dat expliciet de gekozen specialisatie vermeldt. Bij de specialisatie natuurinspectie focust de opleiding vooral op natuurwetgeving.

Naast de opleiding moet een toekomstige natuurinspecteur ook voldoen aan de voorwaarden om een wapen te dragen, daartoe bereid zijn en geslaagd zijn in een psychologische test om wapens te mogen dragen. Natuurinspecteur J.: ‘Om een wapen te mogen dragen is het nodig dat we de politieopleiding volgen. Dat is de reguliere opleiding die alle politiemensen in België volgen. Er zijn heel regelmatig opfrissingscursussen. De schietopleiding is verplicht en vindt vier keer per jaar plaats. We gebruiken zelden ons handvuurwapen, maar het is wel een hele geruststelling dat we dat bij de hand hebben omdat we soms echt voor moeilijke situaties komen te staan.’

Uitdagingen voor de toekomst

De uitdagingen voor de dienst natuurinspectie worden steeds groter. Allereerst neemt de oppervlakte aan natuur die illegaal verdwijnt toe. Bovendien gaan criminele organisaties steeds

Groene handhaving in Vlaanderen

	Bijzondere veldwachter	Boswachter	Natuurinspecteur
Aantal in Vlaanderen	Ongeveer 500	82	34
Taken	Toezicht, sensibilisering en handhaving. Soms ook onderhoud van landschapselementen. Taken worden bepaald in de aanstellingsakte.	Legt zich vooral toe op het beheer van een gebied. Voert daarbij ook toezicht uit, sensibiliseert en handhaaft.	Toezicht, sensibilisering en opsporing. Handhaving is voor de natuurinspecteur een voltijdse taakin-vulling.
Gebied waar opgetreden wordt	Wordt aangesteld door een aansteller op basis van een aanstellingsakte. De aansteller kan o.a. een provinciaal domein, een WBE, een natuurbe-schermingsorganisatie of een particuliere grondbezitter zijn.	Werkt voor en in gebieden die in beheer zijn van het Agentschap voor Natuur en Bos.	Het werkgebied van de natuurin-specteur is Vlaanderen.
Grootte van het gebied waar opgetreden wordt	Varieert sterk. Een bijzondere veldwachter aanstellen kan vanaf een gebied van minstens 100 ha.	Varieert sterk van grote aaneen-geschakelde natuurgebieden tot kleinere gebieden of gebieden die sterk versnipperd zijn.	De gemiddelde grootte van het gebied waarin een natuurinspec-teur toezicht doet is 412 km ² .
Opleiding en erkenning	Opleiding aan een erkende politieschool + erkenning en benoeming door een provincieg-ouverneur (te verlengen na vijf jaar).	- Getuigschrift Natuurmanagement met specia-lisatie boswachter (Inverde) - Opleiding hanteren van wapens (wapenstok en pepperspray) - Aanstelling door de minister van omgeving	- Getuigschrift Natuurmanagement met specialisatie natuurinspecteur (Inverde) - Opleiding hanteren van wapens (pistool, wapenstok en pepperspray) - Aanstelling door de minister van omgeving
Uniform	Donkergroene broek en een parka, trui, polo of een hemd, das en pet met opschrift Bijzondere veldwachter.	Bruin/beige uniform met op de mouw een wapenschild met het logo van de Vlaamse overheid en het woord Boswachter. Sommige boswachters dragen ook een hoed.	Bruin/beige uniform met op de mouw een wapenschild met het logo van de Vlaamse overheid en het woord Natuurinspecteur. Sommige natuurinspecteurs dragen ook een hoed.
Legitimatiekaart	Ja	Ja	Ja
Gewapend met een geweer	Nee, niet per definitie. Hangt af van de aanstellingsakte. De meeste bijzondere veldwachters zijn niet gewapend.	Nee. Dragen wel een wapenstok en pepperspray.	Ja
Handhavings- en opsporingsmogelijkheden	Lichte of zware aanmaning Verslag van Vaststelling Proces-Verbaal GAS-boetes (indien opgenomen in de aanstellingsakte) Kunnen opsporen (bvb. huiszoe-king) maar dat komt in de praktijk zo goed als nooit voor.	Raadgeving Lichte of zware aanmaning Verslag van Vaststelling Proces-Verbaal Beschikt over alle toezichtsrechten Kan niet ingeschakeld worden voor opsporing	Raadgeving Lichte of zware aanmaning Verslag van Vaststelling Proces-Verbaal Toezicht en opsporing (bvb. huiszoeking)
Recht van Bijstand	Kunnen rekenen op recht van bijstand van politie of natuurin-spectie bij zwaardere casussen.	Kan bij de uitoefening van toezichtopdrachten de bijstand van de politie vorderen	Kan bij de uitoefening van toezichts- en opsporingsopdrach-ten de bijstand van de politie vorderen

professioneler te werk, met als gevolg dat natuurinspecteurs vaak recherchewerk moeten uitvoeren, zoals bij de illegale vogelvangst of dito stroperijpraktijken.

Gelukkig wordt geprobeerd om het werk van natuurinspecteurs te verlichten met behulp van nieuwe technologieën. Het digitale handhavingsplatform (HAP), dat sinds juni 2023 operationeel is, is een stap in de goede richting, maar er is nog veel meer mogelijk. Momenteel wordt al via satellieten gemonitord waar veranderingen plaatsvinden in het reliëf en de vegetatie van beschermde graslanden. Van die veranderingen worden maandelijks lijsten doorgestuurd naar de dienst natuurinspectie. Zo'n 'early warning systeem' betekent misschien wel extra bureauwerk voor de inspecteur, maar is een pak tijdsefficiënter dan terreintoezicht waarbij wordt nagegaan of er bijvoorbeeld ergens illegaal geploegd is en of er ergens poelen gedempt werden. Ook voor andere overtredingen wordt werk gemaakt van zo'n early warning systeem.

Daarnaast bieden drones mogelijkheden om sneller en efficiënter natuurmisdrijven op te sporen. Bij een gezamenlijke actie met de politie tijdens de coronaperiode werden bijvoorbeeld politiedrones ingezet aan de waterlopen aan de IJzer om wildkampeeders in natuurgebieden op te sporen. Verder kan online opgezocht worden wie vogelringen besteld heeft. Dat laat natuurinspectie toe om bij ringfraude veel korter op de bal te spelen.

Het inschakelen van nieuwe technologieën is nodig, want ook overtreders omarmen nieuwe technologische snufjes. Vroeger kon een natuurinspecteur stropers horen en met zoeklichten zien schieten, maar nu gebruiken stropers warmtebeeldkijkers en vrij verkrijgbare zware luchtdrukwapens met geluidsdempers. De overtreders een stapje voor blijven met technologie vormt dus een stevige uitdaging voor de toekomst.

Een derde uitdaging is het feit dat er meer agressie en negativiteit voelbaar is bij de burger. Dat kan een impact hebben op het welzijn van natuurinspecteurs. Burgers worden immers mondiger en veeleisender. Bovendien zoeken steeds meer mensen de natuur op als medicijn tegen stress of druk. Dat betekent dat onze natuur vaker bezocht wordt en meer onder druk komt te staan. Toegankelijkheidsregelingen in bossen en natuurdomeinen zijn daarom noodzakelijk, maar voor sommige mensen voelen dergelijke regels aan als een beknotting van hun vrijheid. Een confrontatie tussen een natuurinspecteur en een wandelaar met een loslopende hond kan dus weleens de spreekwoordelijke druppel zijn die de emmer van het hondenbaasje doet overlopen. Natuurinspecteur J.: 'Ik stel me altijd begripvol op, maar soms lijken mensen aan hun huisdier meer rechten toe te kennen dan aan zichzelf.'

Tot slot wordt de wetgeving steeds complexer. Natuurinspecteur J.: 'Het is misschien eigen aan de Belgen, maar onze natuur-overtreders zijn zeer inventief. Omdat de wetgeving zo complex is, wordt er door mensen soms gretig gezocht naar het juiste achterpoortje om alsnog een natuurvergunning in handen te krijgen of om hun zin door te drijven zonder vergunning. Om die achterpoortjes in de wet te dichtten, worden decreten en uitvoeringsbesluiten aangepast of niet handhaafbaar gemaakt. De mazen van het handhavingsnet worden daardoor nauwer, maar

De natuurinspectie werkt vaak samen met de federale politie, bijvoorbeeld bij recherchewerk rond georganiseerde vogelhandel.

tegelijk wordt de wetgeving nog complexer. Dat maakt het zowel voor ons als voor de burger niet gemakkelijker.'

Natuurinspecteur J.: 'We leven in het buitengebied samen met veel belanghebbenden. Landbouwers, jagers, natuurverenigingen, vissers en allerlei soorten recreanten delen vaak dezelfde gebieden, maar hebben elk hun visie op wat natuur zou kunnen en moeten zijn. Door in overleg te gaan met alle partijen delen we kennis en wisselen we van gedachten. Als iedereen bereid is de oogkleppen wat af te doen, zal de natuur er wellicht wel bij varen. Ik probeer als natuurinspecteur ook zo mijn duit in het zakje te doen. Ik ben ervan overtuigd dat mensen bewuster omgaan met natuur en dat overtredingen voorkomen kunnen worden door proactief overleg. Maar ik realiseer me ook heel goed dat ik vanuit mijn ietwat naïeve ideaalbeeld beide voeten toch stevig op de grond moet houden.'

Meer info op natuurenbos.vlaanderen.be/natuurinspectie

DANKWOORD

Dit artikel kwam tot stand met de hulp van Jos Rutten (adjunct-administrateur-generaal bij het Agentschap voor Natuur en Bos), Sarah Roggeman (diensthoofd natuurinspectie bij het Agentschap voor Natuur en Bos), Mathieu Olbrechts (coördinator natuurinspectie) en natuurinspecteurs Steven, Danny, K., J. en S.

*De natuurinspecteurs werken vaak in gevaarlijke omstandigheden, daarom worden hun namen niet vermeld in dit artikel.

AUTEURS

Kaat Vanneste en Anneleen Wachters zijn beiden communicatieverantwoordelijke bij het Agentschap voor Natuur en Bos.

CONTACT

E-mail: kaat.vanneste@vlaanderen.be, anneleen.wachters@vlaanderen.be

REFERENTIES

Wachters A. & Vanneste K. 2023. Groene handhaving in Vlaanderen: door de bomen het bos zien. Deel 2: Boswachter. *NATUURFOCUS* 22(3): 96-105. Webref 1: <https://navigator.emis.vito.be/>